

Holmi Linnea

Lasten vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa musiikin avulla

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatus
2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lasten vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa musiikin avulla (Linnea Holmi)

Kandidaatintutkielma, 26 sivua, 0 liitesivua
toukokuu 2021

Tämän tutkielman aiheena on musiikki lasten vuorovaikutustaitojen tukena varhaiskasvatuksessa. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millä tavoin varhaiskasvatuksessa toteutettava musiikki tukee lasten vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Tutkimuskysymykseen haen vastauksia vuorovaikutuksen kehitysprosessin ja vuorovaikutustaitojen merkityksen kautta, sekä varhaisiän musiikillisen kehitysprosessin ja varhaiskasvatuksen musiikkikasvatuksen kautta. Tutkielma toteutetaan kirjallisuuskatsauksena tehden yhteenveto aikaisemmasta tutkimustiedosta ja rakentamalla kokonaiskuva aiheesta.

Varhaiskasvatuksessa musiikki on läsnä jokapäiväisessä arjessa ja sen ollessa jokaisen lapsen oikeus, tämä tutkielma auttaa näkemään musiikkikasvatuksen merkityksen vuorovaikutustaitojen tukijana. Ikäryhmää en rajannut tutkielmaani sen vuoksi, että musiikki kuuluu sekä varhaiskasvatussuunnitelman että esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin, ja vuorovaikutuksen tukeminen on olennaisen tärkeää myös kummassakin näistä.

Tutkimuksen tuloksissa käy ilmi, että musiikilla ja vuorovaikutustaidoilla on yhteys, ja ne vaikuttavat toisiinsa. Musiikki on aina vuorovaikutusta, johon kasvattaja ja kasvatettava osallistuvat. Musiikilla, vuorovaikutuksella, sekä puhutulla kielellä on useita yhteisiä tekijöitä, jotka kietovat lapsen musiikillisen ja kielellisen kehityksen yhteen. Musiikki toimii myös vuorovaikutuksellisenä tunteiden ilmaisun ja jakamisen välineenä, joilla on tärkeä merkitys sosiaalisten suhteiden, vuorovaikutuksen ja yhteenkuuluvuuden muodostumisessa.

Tutkimuksen tuloksissa käy ilmi myös se, että ryhmässä soittaminen kehittää taitoa kuunnella toisia ja sopeuttaa oma soitto tai laulu muiden suoritukseen. Luova yhteismusisointi ja musiikkiliikunta moniaistisina toimintoina kehittävät laaja-alaisesti lapsen vuorovaikutuksellisiin suhteisiin liittyviä taitoja. Musiikilla on mahdollisuuksia auttaa sosiaalisten verkostojen syntymisessä ja yksilöiden välisten suhteiden luomisessa.

Avainsanat: vuorovaikutus, musiikki, varhaiskasvatus

Sisältö

Johdanto	4
Tutkimuksen toteutus ja tavoitteet	6
Vuorovaikutus.....	8
3.1 Mitkä vuorovaikutustaidot?.....	8
3.2 Vuorovaikutustaitojen kehittyminen	9
3.3 Vuorovaikutus vertaissuhteissa	10
Musiikki varhaiskasvatuksessa	11
4.1 Musiikin merkitys.....	11
4.2 Musiikillinen kehittyminen.....	12
4.3 Ympäristön vaikutus musiikilliseen kehitykseen	13
4.4 Musiikin pedagogiikka	14
Musiikin vaikutuksia vuorovaikutustaitoihin	16
5.1 Musiikki ja vuorovaikutus yhdessä	16
5.2 Yhdessä musisoiminen	17
Yhteenveto ja pohdinta	20
6.1 Eettisyys, luotettavuus ja jatkotutkimusideat	21
Lähteet	23

Johdanto

Musiikki yhdistää ihmisiä, saa liikkumaan ja tuntemaan. Musiikin mukana liikkuminen on lapselle luontainen tapa ilmaista itseään ja tutustua kehoonsa. Vuorovaikutus on olennainen osa varhaiskasvatusta, sillä päivät pohjautuvat vuorovaikutukselle muiden lasten ja henkilöstön kanssa. Lapset oppivat luontaisesti uusia taitoja vuorovaikutuksessa toisen kanssa. Työssäni varhaiskasvatuksen opettajana musiikkia sekä vuorovaikutustaitojen harjoittamista tulee toteuttaa, sillä varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet niin velvoittavat. Tässä tutkielmassa tarkastelen varhaiskasvatuksessa toteutettavan musiikin merkitystä lapsen vuorovaikutustaitoihin.

Lapsen musiikillisen osaamisen perusta luodaan pitkälti varhaiskasvatuksessa. (Suomi & Ruismäki, 2020, s. 69). Suomen ja Ruismäen (2020) mukaan moni lapsi saa tavoitteellista musiikkikasvatusta ainoastaan varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa, joten nämä instituutiot voivat vaikuttaa ratkaisevasti lapsen käsityksiin musiikin merkityksistä. Heidän mielestään musiisoinnin pitäisi olla varhaiskasvatuksessa kasvun ja kehittymisen tärkeä voimavara (Suomi & Ruismäki, 2020, s. 69–72). Lapsella on myös oikeus laadukkaaseen musiikkikasvatukseen. Musiikki tukee vuorovaikutustaitojen kehittymistä monella osa-alueella, kuten tunteissa, osallisuudessa ja kielen kehittämisessä. Koulutuksen arviointikeskuksen syksyllä 2019 julkaisemassa raportissa osoitettiin varhaiskasvatuksen näkyvimmäksi puutteeksi nimenomaan taidekasvatuksen heikon aseman; musiikkia sisältyy joidenkin päiväkotien toimintaan vain satunnaisesti (Repo ym., 2019). Suomen ja Ruismäen (2020, s. 72) sanoin lapset ja nuoret tarvitsevat taidekasvatusta, sillä sen vaaliminen on monella tasolla investointi heidän omaan tulevaisuuteensa. Mahdollisuus musiikin tekemiseen ja oppimiseen on musiikkikasvattajan vastuulla, ja musiikkikasvattajan on toimittava sen puolesta, että musiikin oppimisen tasa-arvo toteutuu (Kaikkonen & Laes, 2013).

Varhaiskasvatuksessa opitaan tärkeitä taitoja, joista yksi tärkeimmistä ovat vuorovaikutustaidot. Vuorovaikutustaidoilla on merkitystä lapsen kasvaessa, sillä vuorovaikutustaitojen oppiminen tukee tunnetaitoja, ilmaisutaitoja ja rakentaa tervettä identiteettiä. Musiikillisen ajattelun kehittäminen ja tukeminen ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu hyödyttävät lasta. Musiikin ollessa jokaisen lapsen oikeus tutkielma avaa tärkeitä näkökulmia musiikin merkityksestä vuorovaikutustaitojen tukijana.

Varhaiskasvatuslain (540/2018, 3§) mukaan ”varhaiskasvatuksen tavoitteena on kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen”. Varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa kaksi suunnitelmaa, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (Korkeamäki, 2011). Varhaiskasvatuksessa tuetaan tavoitteellisesti lasten musiikillisen ja kuvallisen, sekä sanallisen ja keuhollisen ilmaisun kehittymistä ja tutustutetaan lapsia taiteeseen ja kulttuuriin (OPH, 2018). Oppimista edistävät myönteisesti koetut tunnekokemukset ja hyvät vuorovaikutussuhteet. (Opetushallitus, 2018, s. 22–42) Näitä tuetaan varhaiskasvatuksessa tavoitteellisesti. Esiopetuksessa edistetään kielenkehitystä ja vuorovaikutustaitoja (OPH, 2014). Esiopetuksessa vahvistetaan lasten musiikkisuhdetta (OPH, 2014, s. 32).

Tutkimuksen toteutus ja tavoitteet

Tässä tutkielmassa tarkastelen varhaiskasvatuksessa toteutettavan musiikin merkitystä lapsen vuorovaikutustaitoihin. Musiikki kuuluu sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa että esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa toimintaan osana taidekasvatusta. Vuorovaikutustaitoja pyritään tukemaan monipuolisesti osana näissä molemmissa suunnitelmissa tapahtuvaa toimintaa.

Etsin tutkielmassani vastausta kysymykseen:

Miten musiikki tukee lapsen vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa?

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää, miten musiikki tukee vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa. Tutkimuskysymykseen haen vastauksia etsimällä tietoa vuorovaikutuksen kehitysprosessista ja vuorovaikutuksen merkityksestä sekä varhaisiän musiikkikasvatuksesta. Kiinnostus aihetta kohtaan on kasvanut musiikin sivuaineeseen pääsyn myötä. Ikäryhmää en valinnut tarkoituksella sen vuoksi, että sekä vuorovaikutuksen tukeminen että musiikki kuuluvat sekä varhaiskasvatussuunnitelman että esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.

Toteutan tutkimuksen kirjallisuuskatsauksena. Knopf (2006, s. 128) tiivistää kirjallisuuskatsauksen yritykseksi koota aihetta koskeva nykyinen tietämys ja paljastaa mahdolliset ongelmat. Salmisen (2011, s. 4) mukaan kirjallisuuskatsauksessa tutkitaan jo tehtyjä tutkimuksia ja kootaan näiden tuloksia, jotka voivat olla perustana uusille tutkimustuloksille. Tutkimusprosessi ei etene suoraviivaisesti, ja tutkimuskysymykset saattavat osoittautua väärienlaisiksi pitkin kirjoitusprosessia (Alasuutari, 2011). Valmistautumalla tähän tutkielman toteuttamisesta tulee jäsentyneempää. Tutkimuskysymykseni muotoutui lopulliseksi kirjoitusprosessin aikana, ja sain siihen apua kandidaatintutkielman ohjaajaltani sekä opponentiltani.

Kangasniemi ym. (2013, s. 295) toteavat, että tyypillisesti kirjallisuuskatsaukseen valittava aineisto haetaan sekä elektronisista tieteellisistä tietokannoista että manuaalisilla hauilla tieteellisistä julkaisuista. Tutkielman luotettavuutta lisää se, että lähteitä etsii luotettavista aineistonhakupalveluista ja tietokannoista. Käytin aineistohauissa kotimaisia sekä kansainvälisiä tietokantoja. Käyttämiäni kotimaisia aineistonhakupalveluja olivat Oula-Finna sekä Arto. Käyttämiäni kansainvälisiä tietokantoja olivat EBSCO, Google Scholar ja ProQuest. Oula-Finnan kautta löysin useita lähteitäni ja sain muista tutkimuksista ideoita, millä hakusanoilla minun

kannattaisi yrittää etsiä aineistoa. Hakusanojani aluksi olivat varhaiskasvatus, musiikki, musiikkikasvatus ja vuorovaikutus. Englanninkielisiä vastineet hakusanoilleni ovat early childhood education, music, music education ja interaction. Pysin muodostamaan erilaisia hakulauseita tietokantoihin sekä englanniksi että suomeksi ja löytämään näin monipuolisesti erilaisia lähteitä. Käytän lähdekirjallisuutena tieteellisiä artikkeleita sekä kirjoja, sekä suomenkielisiä että englanninkielisiä saaden laajan teoriataustan tutkimukselleni. Hyväksyin lähteiksi 2000-luvulla ilmestyneitä teoksia, jotta katsaukseni olisi viimeaikaisen tutkimuksen perusteella tuotettu, vaikkakin muutamassa lähteessä oli viitattu paljon vanhempaan materiaaliin. En koe, että aiheesta vuosia sitten kirjoitettu aineisto on vanhentunutta eikä asiasisältö muutu vuosien varrella, mutta esimerkiksi 2010-luvulla tuotettu teos, verraten 1900-luvulla tuotettuun teokseen, voi tuoda uudenlaista näkökulmaa ja uusia pohdittavia asioita ilmi.

Tarkastelen lähdeitä sen luotettavuuden näkökulmasta ennen kuin päätän valita sen, ja pyrin löytämään vertaisarvioituja julkaisuja. Knopfin (2006, s. 128) lähteen luotettavuutta lisää se, että se on käynyt läpi vertaisarvioinnin. Olen tarkastellut lähteen luotettavuutta myös niistä näkökulmista, onko lähteestä tehty muita viittauksia tutkimuksiin, missä se on julkaistu, ketä kirjoittajat ovat ja mikä on sen tutkimusperusta. Knopf (2006) toteaa, että selatessa internetissä tarkasteltavia lähteitä, täytyy muistaa harkita huolellisesti ovatko löytämäni lähteet uskottavia ja täyttävätkö ne tutkimuksen vähimmäisvaatimukset. Hänen mukaansa kannattaa myös tutkia mitä lähteitä tutkimus sisältää vai sisältääkö ollenkaan, ja näyttävätkö ne uskottavilta (Knopf, 2006, s. 128). Olen ollut tarkka lähdeviittausten merkintöjen kanssa ja että oma pohdintani erottuu selkeästi.

Vuorovaikutus

Tässä luvussa tarkastelen vuorovaikutusta. Vuorovaikutus on tietyssä ajassa ja paikassa tapahtuvaa yksilön ja ryhmän välistä sosiaalista toimintaa erilaisissa ympäristöissä (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016). Sen avulla ihminen kykenee ilmaisemaan ajatuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan ja tulee näin ymmärretyksi ja ymmärtää toisia (Ahonen, 2017). Vuorovaikutustaitojen avulla lapsen identiteetti rakentuu, ystävyysuhteiden luominen ja ryhmässä toimiminen helpottuu sekä oppimisedellytykset paranevat (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016). Marjasen (2009b, s. 159) mukaan vuorovaikutustaidot ovat yksilötasolla ensiarvoisen tärkeitä.

3.1 Mitkä vuorovaikutustaidot?

Vuorovaikutustaidot, kyky ilmaista itseä sekä ymmärtää muita ovat merkittäviä identiteetin, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin vuoksi (Opetushallitus, 2017, s. 5; Opetushallitus, 2014, s. 17). Varhaiskasvatussuunnitelman (2018) perusteissa vuorovaikutus on yksi laaja-alaisen osaamisen osa, jonka tavoitteena on edistää lasten vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja. Esiopetuksessa edistetään lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja (OPH, 2014). Vuorovaikutustaitoja vahvistetaan pohtimalla eettisiä valintoja, kehittämällä tunnetaitoja ja harjoittelemalla rakentavaa käyttäytymistä sekä ilmaisutaitoja kannustamalla lapsia tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä (OPH, 2014). Alle kouluikäiselle lapselle tärkeitä vuorovaikutustaitoja ovat esimerkiksi jakaminen ja auttaminen, yhteistyön tekeminen muiden kanssa sekä kyky ratkaista ongelmia (Laaksonen, 2010, s. 6).

Vuorovaikutuksen sisältämät kehonkieli, ilmeet ja eleet ovat sidoksissa myös tunteisiin (Korkeamäki, 2011). Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista (OPH, 2018, s. 22). Ahosen (2017) mukaan vuorovaikutus on verbaalisen kielen lisäksi nonverbaalista viestintää. Nonverbaalinen viestintä näkyy henkilön kehon asennoista, eleistä, ilmeistä, äänensävyistä, äänenpainoista ja fyysisestä etäisyydestä toiseen ihmiseen (Ahonen, 2017). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, s. 41) mukaan keskeistä nonverbaalissa vuorovaikutuksessa on henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi lasten nonverbaaleihin viesteihin. Lapset tulkitsevat vuorovaikutustilanteita kokonaisuuksina, joten kehonkieli, katse ja äänensävy viestivät paljon enemmän kuin ääneen lausutut sanat (Korkeamäki, 2011; Ahonen, 2017). Vuorovaikutukseen vaikuttaa olennaisesti kieli, ja sen aseman on vuorovaikutuksen tutkimuksessa todettu olevan keskeinen (Ahonen, 2017). Kun lapsi ymmärtää muita ja osaa il-

maista itseään, hän pystyy uudella tavalla olemaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa (Ruokonen, 2011). Korkeamäen (2011) mukaan kieli on erittäin hyvä oppimisen kohde ja väline. Kieli mahdollistaa omien ajatusten systemaattisen kuvaamisen sanojen avulla (Ahonen, 2017).

Kasvattajan rooli vuorovaikutuksen edistäjänä on tärkeä. Kasvattaja pyrkii yleensä olemaan aloittaja ja antamaan tukea jatkuvalle vuorovaikutukselle (Tsao & Sung, 2014, 71). Ryhmätilanteissa kasvattaja tunnistaa oppimista mahdollistavia ja estäviä vuorovaikutustilanteita ja muodostaa ryhmiä niin, että ryhmän sisäinen vuorovaikutus tukee oppimista (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016). Vygotskyn näkemyksen mukaan sosiaalinen vuorovaikutus itseään taitavampien henkilöiden kanssa kehittää lapsen kieltä ja ajattelua (Lehtinen, Vauras ja Lerkkanen, 2016). Itseään taitavammat osallistujat voivat varhaiskasvatuksessa tarkoittaa muun muassa varhaiskasvattajia, tai saman ryhmän sisällä eri kielenkehityksen tasolla, eri ikäisiä lapsia.

3.2 Vuorovaikutustaitojen kehittyminen

Vuorovaikutustaitojen kehittyminen ja oppiminen alkaa vauvan ollessa sikiö (Marjanen, 2009b, s. 159). Ennen syntymää lapsi on fyysisessä vuorovaikutuksessa äidin kanssa ja reagoi ympäristöllä kuuluviin ääniin (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016). Vauva alkaa syntymän jälkeen nopeasti matkia vanhemman ilmeitä ja eleitä sekä hymyillä ja äänellä. Ruokosen (2011) mukaan vauvan kanssa puhuttaessa ja laulaessa tärkeitä asioita ovat puheen rytmi, äänensävy, tunne ja intonaatio. Vauvan kasvaessa vuorovaikutussuhteeseen tulee yhteistä kommunikaatiota ja merkityksellisyyttä (Ruokonen, 2011). Lehtisen, Vauraksen ja Lerkkasen (2016) mukaan kasvattajan käyttämä kieli vuorovaikutustilanteissa on erityisen tärkeää lapsen kehitykselle ja oppimiselle.

Ruokosen (2011) mukaan 3–4-kuukauden ikäisenä vauva alkaa kommunikoida ääntelyllä toisten ihmisten kanssa. Hänen mukaansa 7–15-kuukauden ikäisenä lapsi tajuaa, että hänellä ja myös muilla on mieli ja ajatuksia voi jakaa muiden kanssa. Ruokonen jatkaa, että myöhemmin jokertelu kehittyy ja alkaa muuttua seurustelua muistuttavaksi merkitykselliseksi vuorovaikutukseksi (Ruokonen, 2011). Varhaislapsuudessa syntyvä turvallinen kiintymyssuhde vanhempaan on tärkeä lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016). Myös lapsen kokemus kuulluksi tulemisesta ja aloitteisiin vastaamisesta merkitsevät (OPH, 2018, S. 23–41). Lapsen ja häntä hoivaavan vanhemman suhde tarjoaa läheisyyttä, tarpeisiin vastaamista, juttelua ja tunteiden näyttämistä. Ahosen (2017) mukaan lapsi rakentaa kuvaa it-

sestään vuorovaikutuksessa häntä ympäröivän sosiaalisen todellisuuden kanssa, jonka muodostavat lapsen elämässä tärkeät ja merkitykselliset ihmissuhteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan ”vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle”. Pienten lasten kohdalla vuorovaikutustaitoja opitaan myös hoitotilanteissa (OPH, 2018).

3.3 Vuorovaikutus vertaissuhteissa

Niin varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuin esiopetuksen opetussuunnitelmankin perusteissa vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja harjoitellaan turvallisesti vertaisryhmän kanssa kasvattajien tukemana (OPH, 2014, s. 17; OPH, 2018, S. 25–41). Laaksosen (2010, s. 6) mukaan lapset tarvitsevat erilaisia vuorovaikutustaitoja vertaistensa parissa. Vuorovaikutus laajenee ensin kotoa kodin lähipiiriin, ystäviin ja sukulaisiin, ja myöhemmin päiväkotiin ja kouluun, jossa lapsi saa lisää sosiaalisia suhteita (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016). Terve itsetunto edistää vuorovaikutustaitojen hallitsemista, joten myös itsetunnon tukeminen terveeseen suuntaan on tärkeää (Marjanen, 2009b, s. 159). Vuorovaikutustaitoja tarvitaan vuorovaikutussuhteiden luomisessa ja niiden ylläpitämisessä (Laaksonen, 2010, s. 9). Ahosen (2017) mukaan lapsi pääsee vuorovaikutuksen avulla osalliseksi erilaisiin sosiaalisiin yhteisöihin (Ahonen, 2017).

Varhaiskasvatuksen kasvattajien tehtävänä on rohkaista lapsia vuorovaikutukseen, luomaan vertaissuhteita sekä toimimaan ryhmän jäsenenä (OPH, 2018, s. 30). Vuorovaikutustaitojen avulla lapsi toimii onnistuneesti vuorovaikutuksessa vertaisten parissa, ja siksi ne ovatkin tärkeitä taitoja (Laaksonen, 2010, s. 7). Tsaon & Sungin (2014) mukaan päivittäinen sosiaalinen vuorovaikutus vertaisten kanssa tarjoaa hyvän ympäristön ja edellytykset sosiaalisten taitojen, kommunikointitaitojen ja kognitiivisten taitojen kehittymiselle. Heidän mukaansa lapset oppivat varhaisessa iässä sosiaalisia normeja, viestintätaitoja ja kuinka rakentaa ihmissuhteita ikätovereiden kanssa. Tsao & Sungin mukaan, kun lapsi osaa tulla toimeen muiden kanssa ja saa ystäviä, hänellä on paremmat taidot aloittaa ja ylläpitää vuorovaikutusta (Tsao & Sung, 2014). Varhaiskasvatussuunnitelman (2018, s. 48) mukaan ryhmässä liikkuminen kehittää lasten vuorovaikutustaitoja.

Mitä sujuvammin lapsi osaa mukautua tilanteisiin ja tulkita sosiaalisia tilanteita, sitä sujuvammin hän käyttäytyy sosiaalisissa tilanteissa ja arvioi myöskin toisten käyttäytymistä (Laaksonen, 2010). Lasten välinen vuorovaikutus perustuu molempien mukana olevien lasten tasavertaiseen osallistumiseen ja vastuuseen (Tsao & Sung, 2014, 71).

Musiikki varhaiskasvatuksessa

Tässä luvussa tarkastelen varhaiskasvatuksessa toteutettavaa musiikkia. Musiikki on yhtä aikaa sekä henkilökohtaisia elämyksiä, että vuorovaikutteista sosiaalista toimintaa (Cross & Tolbert, 2016; Elliott & Silverman, 2012). Ukkola-Vuotin (2017, s. 136) mukaan musiikin kokeminen miellyttävänä perustuu sen kykyyn säädellä tunteita. Musiikki kuuluu esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin osana taidekasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, s. 43) mukaan ”taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa”.

4.1 Musiikin merkitys

Musiikki on merkittävä osa lapsen jokapäiväistä elämää (Marjanen, 2009a, s. 387). Varhaiskasvatuksessa toteutettavalla musiikilla tuetaan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja edistetään oppimisedellytyksiä (Ruokonen, 2009, s. 22). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) tavoitteena on tukea lasten musiikillisen ilmaisun kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa musiikillisen ilmaisun tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisiä kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin (OPH, 2018, s. 43). Esiopetuksen musiikillinen toiminta vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin (OPH, 2014). Esiopetuksessa tutustutaan eri musiikkityyleihin ja kokeillaan monipuolisesti erilaisia asioita ja lapset saavat kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä (OPH, 2014, s. 32).

Varhaiskasvatussuunnitelman (2018) mukaan lasten valmiudet musiikin sekä äänen keston, tason, sointiväriin ja voiman hahmottamisessa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Lasten kanssa lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukana (OPH, 2018, s. 42–48). Paanasen (2009, s. 150) mukaan luova musisointi on monessa mielessä tärkeä osa lapsen musiikkielämää. Lindeberg-Piiroisen ja Ruokosen (2017a) mukaan lapsen oma suhtautuminen musiikkiin on vuorovaikutussuhde, jota edistävät avoimuus ja hyväksyntä.

Fredriksonin (2009, s. 133) mukaan lapsi kokee laulun aluksi kehollisena, joka etenee omaehtoiseen, itse tuotettuun lauluun. Ruokosen (2011) mukaan laulaminen ja lapsen kielellinen kehitys ovat yhteydessä toisiinsa. Lapsen laulukyky kehittyy samanaikaisesti lapsen alkaessa tuottaa ensimmäisiä sanojaan (Ruokonen, 2011). Laulaminen on lapselle hyvin luontainen tapa ilmaista itseään. Paanasen (2009, s. 150) mukaan musiikkiharjoitusten tulee olla monipuolisia,

jotta rytmien ja melodien sanavarasto karttuvat. Musiikki edistää myös lapsen käsitteenmuodostusta ja matemaattisia valmiuksia (Ruokonen, 2009, s. 26). Musiikkihetkien kautta lapsessa kehittyvät esteettiset taidot ja kyky tehdä esteettisiä valintoja (Ruokonen, 2009, s. 27). Musiikin harrastaminen kehittää sanallista muistia ja musiikkikasvatuksella kyettiin myös parantamaan lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen taitoja (Ruokonen, 2011). Huotilaisen (2011, s. 40–41) mukaan tutkimuksissa on havaittu miellyttävän musiikin kuuntelemisen laskevan stressitasoa. Ukkola-Vuotin (2017, s. 183–184) mukaan musiikin vaikutuksista kielellisten kykyjen parantumiseen on saatu vahvaa näyttöä.

4.2 Musiikillinen kehittyminen

Musiikin kuulonvarainen oppiminen alkaa jo viikkoja ennen syntymää (Paananen, 2009, s. 143). Jo ennen syntymää koetulla musiikilla on hyvin keskeinen merkitys kielen oppimiselle ja kehittymiselle (Ruokonen, 2011). Vauvan aivot ovat heti syntymän jälkeen valmiit vastaanottamaan musiikkiääninä, ja vauva on niistä luontaisesti kiinnostunut (Ukkola-Vuoti, 2017). Vauva pystyy löytämään monimutkaisestakin musiikista perussykkeen, ja muistaa kuulemansa musiikin tempon ja sointiväriä sekä pitää harmonisesta musiikista riitasointuisuutta enemmän (Ukkola-Vuoti, 2017, s. 86–89).

Partin, Westerlundin ja Björkin (2013) mukaan lapsen musiikillinen elämä alkaa hyvin varhaisessa vaiheessa. Ennen kuin lapsi edes oppii puhumaan, laulamaan tai soittamaan, hän kommunikoi äännelemällä, tutustuu tuottamiinsa ääniin ja kuuntelee ympäröiviä ääniä tarkkaavaisesti (Partti, Westerlund & Björk, 2013, s. 60). Ruokosen (2011) mukaan vauvan varhaisimmat kokemukset ovat hyvin samankaltaisia musiikilliseen kokemiseen tai ilmaisuun liittyvien käsitteiden kanssa, kuten esimerkiksi käsitteet voimistuva ja hiljenevä. Sinkkosen (2009, s. 24) mukaan lapsen ensimmäinen musiikki on äidin pehmeä ja tyynnyttävä ääni. Ruokosen (2011) mukaan vauva kuuntelee tarkasti eri äänneitä ja ääniä ja yrittää matkia niitä. Vauva saattaa yhtyä hänelle paljon laulettuun lauluun, alkaa matkia laulamista sekä laulun tai lorun rytmia. Vanhempana rytmin lisäharjoittaminen auttaa lasta jäsentämään puhetta äänneisiin, tavuihin, sanoihin ja lauseisiin (Ruokonen, 2011). Jokaisella ihmisellä on kehossaan jo valmiiksi kokemuksia esimerkiksi rytmistä, melodiasta ja harmoniasta, sillä samoja ominaisuuksia löytyy myös askelista, hengityksestä, puheesta ja eleistä sekä liikkeistä (Ilomäki & Holkkola, 2013).

Ensimmäiset 2–3 elinvuotta ovat hermostollisessa kehityksessä vilkkainta ja vaikutuksille erityisen altista aikaa (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen, 2020). Ruokosen (2011) mukaan jo

vuoden ikäisenä lapsi kykenee tunnistamaan hänelle usein toistetun laulun tai sävelmän, joka etenee siihen, että lapsi laulaa jo kokonaisen säkeen ja laulaa myös spontaanisti. Hän jatkaa, että 2–3-vuotiaana lapsi alkaa toistamaan yksinkertaisia melodioita ja oppii jäljittelemään tuttuja lauluja tietyissä tilanteissa ja toiminnoissa. Ruokosen mukaan 3-vuotiaana lapsi yleensä oppii toistamaan lyhyen tutun laulun oikein (Ruokonen, 2011).

Leikki kuuluu lapsuuteen, ja leikin läsnäolo varhaisiän musiikkikasvatuksessa on olennaista, sillä näissä tilanteissa lapsen musiikillinen ajattelukin kehittyy. (Lindeberg-Piiroinen & Ruokonen, 2017b; Ruokonen, 2009, s. 23). Varhaiskasvatussuunnitelman (2018) mukaan musiikkiliikunnan avulla tuetaan lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja. Musiikilliset toimintamuodot antavat mahdollisuuksia kehittää myös hieno- ja karkeamotorisia taitoja. Musiikkiliikunnan ja rytmiharjoitukset kehittävät kuuntelutaitoa, rytmitajua ja koordinaatiota (Ruokonen, 2009, s. 25–26).

4.3 Ympäristön vaikutus musiikilliseen kehitykseen

Musiikillinen oppimisympäristö edistää lapsen kuuntelutaitoa ja rohkaisee sekä kehittää lasta musiikilliseen itseilmaisuun (Ruokonen, 2009, s. 22). Ruokosen ja Rusasen (2009) mukaan varhaiskasvatuksen eri sisältöalueita voidaan opiskella kokonaisvaltaisesti taiteen avulla. Musiikin näkökulmasta kieltä voidaan opettaa luontevasti laulujen ja lorujen avulla ja luonnontieteellisiä ilmiöitä voidaan tarkastella niistä kertovien laulujen kautta (Ruokonen & Rusanen, 2009, s. 14).

Musiikillisen toiminnan kautta voidaan varhaiskasvatukseen luoda musiikillinen ympäristö joka tarjoaa lapselle mahdollisuuden musiikillisiin elämyksiin ja onnistumisen kokemuksiin (Ruokonen, 2009, s. 22). Musiikin parissa turvallisen oppimisympäristön luominen on helppoa (Kaikkonen & Laes, 2013). Lindeberg-Piiroisen ja Ruokosen (2017b) mukaan musiikillinen kehitys ei etene kronologisessa järjestyksessä tai ikäkausittaista säännönmukaisuutta noudattaen, joten on tärkeää huomioida miten paljon musiikkia on lapsen toiminta- ja oppimisympäristössä. Heidän mukaansa tärkeää lapsen tasapainoiselle kehittymiselle on ilmapiiri, jossa lapsi kokee tulevansa hyväksytyksi ja rakastetuksi (Lindeberg-Piiroinen & Ruokonen, 2017b, s. 64).

Lindeberg-Piiroisen ja Ruokosen (2017b, s. 89) mukaan varhaislapsuudessa saadut musiikilliset kokemukset ja varhaiskasvatuksen musiikkikokemukset ovat perusta lapsen musiikilliselle kasvuprosessille. Lapset kasvavat, kehittyvät ja oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa (OPH, 2018, s. 21). Lindeberg-Piiroinen ja Ruokonen (2017b, s. 89)

toteavat, että lapsen musiikillinen kehitys on voimakkaasti sidoksissa lapsen kasvuympäristöön, sillä musiikillisessa toiminnassa ovat aina läsnä aiemmat kokemukset ja niiden myötä kertyneet taidot ja valmiudet. Tästäkin syystä on tärkeää huomioida, kuinka paljon musiikillista toimintaa varhaiskasvatuksessa järjestetään, ja että jähän siitä lapselle mukava mieli. Lasten aivot muovautuvat helposti ympäristölle ja käyttötarkoitukselle sopivaksi, ja tästä syystä lapset oppivat aikuisia helpommin lukemaan, puhumaan vieraita kieliä ja soittamaan soittimia (Ukkola-Vuoti, 2017, s. 149).

4.4 Musiikin pedagogiikka

Ruokosen (2017) mukaan musiikin pedagogiikka vaatii kasvattajalta kasvatustieteellistä ja psykologista tietämystä. Musiikkitoiminnan käytännön työn ja sen suunnittelun muodostaa lapsen kehitysvaiheiden tuntemus (Lindeberg-Piironen & Ruokonen, 2017b). Koska jokainen lapsi kehittyy ja kasvaa yksilöllisesti, on tiedettävä lapsen yksilöllisen kehityksen taso ja sovellettava varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaa ryhmän ja yksilöiden tarpeisiin. Musiikkikasvattaja havainnoi lasta ja lapsiryhmää suunnitellen musiikkitoiminnan tukemaan jokaisen lapsen musiikillista toimintaa tämän lähikehitysvyöhykkeellään (Lindeberg-Piironen, 2017). Ruismäen ja Juvosen (2011) mukaan jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen, myönteisiä kokemuksia tarjoavaan musiikkitoimintaan, joka antaa mahdollisuuden laulaa, soittaa, tutustua erilaisiin musiikkikulttuureihin ja tehdä omaa musiikkia. Heidän mukaansa musiikkia, kuten kaikkia taiteita, voidaan käyttää kasvamiseen musiikillisessa ilmaisussa, musiikin tietämyksessä ja musiikin avulla (Ruismäki & Juvonen, 2011).

Ruokosen (2017) mukaan varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnan lähtökohtana ovat lasten mielenkiinnon kohteet ja pedagogiset tarpeet. Musiikillisessa toiminnassa laadukkaaseen pedagogiseen toimintaan kuuluu oppimisen alueiden huomiointi sekä dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (Ruokonen, 2017). Arkisten toimintojen, vuorovaikutustilanteiden, musiikillisen ajattelun ja musiikillisten taitojen tarkkailu on hyvää dokumentointimateriaalia (Ruokonen, 2009, s. 29).

On merkityksellistä huomioida musiikin määrä lapsen toiminta- ja oppimisympäristössä, sillä musiikillinen oppiminen ei kehity kronologisessa järjestyksessä tai ikäkausittaista säännönmukaisuutta noudattaen. (Lindeberg-Piironen & Ruokonen, 2017b). Esikouluun saattaa tulla lapsi, joka ei ole ollut varhaiskasvatuksen piirissä ja hänen kotonaan musiikkikaan ei ole ollut läsnä. Esikoulussa musiikin ja musiikillisesti luovien toimintojen olisi hyvä kuulua jokaiseen

esikoulupäivään ja lasten osallistaminen toimintaan sekä sen suunnitteluun olisi olennaisen tärkeää. (Lindeberg–Piironen & Ruokonen, 2017b). Musiikillinen kehitys on osa sosiaalista prosessia, jossa lapsi oppii omaan kulttuuriinsa (Fredrikson, 2009, s. 132).

Lasten musiikillisia valmiuksia kehitetään monipuolisessa toiminnassa ja yhdessä tekemisen iloa sekä onnistumisen kokemuksia pyritään tarjoamaan. (OPH, 2018, s. 43). Musiikki on universaali kieli, ja se tehoaa samalla tavalla kaikkiin maailman lapsiin (Lindeberg-Piironen & Ruokonen, 2017a). Musiikkia voidaan siis hyvin käyttää välineenä ryhmässä, jossa on lapsia monista eri kulttuureista. Inklusion myötä musiikin tärkeys korostuu myös, sillä siinä lapset voivat tuntea olevansa tasavertaisia. Musiikissa inklusio toteutuu huomattavasti helpommin kuin muussa opetettavassa toiminnassa.

Musiikin vaikutuksia vuorovaikutustaitoihin

Tässä luvussa tarkastelen musiikkia vuorovaikutuksen tukijana. Musiikin voima on valtava ja sillä on merkittäviä vaikutuksia vuorovaikutukseen (Marjanen, 2009, s. 156). Taide auttaa kestämään elämää sellaisena, kuin elämä on, ja taiteen avulla lapsen murheet, ilot, haasteet ja mahdollisuudet ovat paremmin kestävässä ja käsiteltävissä (Pusa, 2009, s. 75). Musiikki perustuu kielen tavoin kuulemiseen ja kuuntelemiseen; tulee ensin kyetä vastaanottaa ja käsitellä viesti ennen kuin kykenee itse tuottamaan sitä (Ruokonen, 2011). Vuorovaikutustaidot ovat perustavanlaatuisia; ne auttavat selviytymään, jopa löytämään onnen elämässä. Ne perustuvat terveen itsekunnioitukseen, jota tukevat muun muassa musiikilliset kokemukset (Marjanen, 2009b, s. 155). Puhuttu kieli pitää sisällään samoja ominaisuuksia kuin musiikki: äänen kesto, taso, voimakkuus ja sointiväreinä (Ruokonen, 2011).

5.1 Musiikki ja vuorovaikutus yhdessä

Varhaiskasvatuksessa musiikki on aina vuorovaikutusta, johon sekä kasvattaja että kasvatettava osallistuvat (Lindeberg–Piironen & Ruokonen, 2017a). Musiikin tavoin aito vuorovaikutuskin on elävää spontaania reagoitua ihmisten välillä ja jaettua yhteistä ymmärrystä (Jordan–Kilki & Pruuki, 2013, s. 26). Jordan-Kilkin ja Pruukin (2013, s. 19) mukaan ”musiikillisessa vuorovaikutuksessa yhdessä opettajan kanssa jaetut tunne-elämykset ja kohtaamiset voivat antaa oppilaalle oppimisen oivallusten lisäksi kasvun kannalta tärkeää välittämisen ja huolenpidon kokemusta”. Saarikallion (2013, s. 37) mukaan musiikki on voimakkaasti yhteydessä tunteisiin ja henkilökohtaisiin kokemuksiin.

Musiikilla on samankaltaisia peruselementtejä kuin vuorovaikutuksella: äänet, äänenpainot, rytmi, dynaamiset vaihtelut ja vastavuoroisuus (Jordan–Kilki & Pruuki, 2013). Ruokonen (2011) tukee tätä todeten, että koska musiikilla ja puhutulla kielellä on paljon yhteisiä elementtejä, on lapsen musiikillinen ja kielellinen kehitys toisiinsa kiinteästi kietoutuneita. Marjanen (2009b, s. 154) toteaa, että musiikki heijastuu kehitykseen, joka vaikuttaa vuorovaikutukseen. Saarikallion (2013, s. 40) mukaan musiikki toimii myös vuorovaikutuksellisenä tunteiden ilmaisun ja jakamisen välineenä, ja näillä on tärkeä merkitys sosiaalisten suhteiden, vuorovaikutuksen ja yhteenkuuluvuuden muodostumisessa. Voidakseen kuunnella aktiivisesti, ihminen tarvitsee ymmärrystä tunteista ja taitoa nimetä tunteita (Talvio & Klemola, 2017). Huotilaisen (2011) mukaan musiikkia kuuntelemalla ja soittamalla voidaan mennä mukaan monenlaisiin

tunnetiloihin. Huotilainen jatkaa, että tunteiden näyttäminen musiikkia esitettäessä on hyväksyttävää ja siihen kannustetaankin (Huotilainen, 2011, s. 41–42).

Ruokosen (2011) mukaan lapsen kehityksen vuoksi aikuisen on tärkeää jo alusta asti rakentaa varhainen vuorovaikutussuhde lapseen käyttäen apuna musiikkia ja kieltä. Vaikka tässä tutkimuksessa puhutaan lapsen vuorovaikutustaitojen ja musiikin yhteydestä, on silti tärkeää, että myös aikuinen, lapsen vuorovaikutustaitojen tukijana, rakentaa lapsen kanssa hyvän vuorovaikutussuhteen. Musiikillinen toiminta kehittää lasta kokonaisvaltaisesti: se tarjoaa oivan mahdollisuuden viestintään verbaalisti ja nonverbaalisti (Ruokonen, 2011). Päivittäiset pienetkin vuorovaikutushetket ovat kasvatuksellisesti merkityksellisiä, sillä niissä hetkissä eri aistialueet risteytyvät – nämä hetket muun muassa kehittävät kieltä ja luovat pohjaa empatian kehitykselle (Ruokonen, 2011). Musiikin opettamisessa ja oppimisessa ollaan tekemisissä aisti- ja tunneherkkyyden, tiedon eri muotojen vuoropuhelun sekä mielikuvien ja käsitteiden rakentumisen ja niiden tiedostamisen kanssa (Huhtinen–Hildén, 2013). Taiteen avulla lapsi voi tutkia ja muodostaa käsityksen tunteistaan ja ymmärtää, että kaikki tunteet ovat sallittuja (Pusa, 2009, s. 77). Puolivuotiaina lapsessa alkaa kehittyä me-tunne: yhdessä olo on mukavaa, ja musiikillinen toiminta lisää tätä tunnetta (Ruokonen, 2011).

Vanhempi–lapsi- tai aikuinen–lapsi–vuorovaikutusta pidetään merkittävänä, varhaista kehitystä säätelevänä, kasvuympäristöön liittyvänä tekijänä. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen, 2020). Aikuisen on tärkeää rakentaa varhainen vuorovaikutussuhteensa lapseen musiikkia ja kieltä apuna käyttäen. Ruokosen (2011) mukaan ”kieli ja musiikki ovat ihmiselle ominaisia tapoja ilmaista itseään ja olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa”. Suomen ja Ruismäen (2020) Kasvatus-lehden puheenvuorossa todetaan, että musiikilla on merkittäviä vaikutuksia kognitiivisiin toimintoihin sekä yksilön tunnetilojen säätelyyn ja musiikki antaa myös välineitä omien ja toisten tunteiden ymmärtämiseen ja empatiaan. Suomi ja Ruismäki jatkavat, että musiikki tarjoaa myös merkityksellisiä kokemuksia ja rikastuttaa mielikuvitusta (Suomi & Ruismäki, 2020, s. 72).

5.2 Yhdessä musisoiminen

Ruokosen (2011) mukaan yhteislaulun taitoa aletaan harjoitella noin kolmen vuoden iästä alkaen. 3–5–vuotiaiden lasten musiikkikasvatuksessa kehitetään sekä lapsiryhmän kykyä yhteis-

lauluun ja leikkeihin että jokaisen yksilön omaa ilmaisukykyä. Esiopetusikäisten lasten laulusesityksiä harjoitettaessa ja laulujen tulkinnoissa kiinnitetään huomiota fraasien muotoihin, dynamiikkaan ja hyvään artikulaatioon (Ruokonen, 2011). Louhivuoren (2009, s. 16) mukaan musiikki opettaa tärkeitä sosiaalisia taitoja ja ryhmässä soittamisessa opitaan taitoa kuunnella toisia. Ukkola-Vuoti (2017, s. 183–184) on todennut musiikkia harrastaneiden lasten keskittymiskyvyn havaitun olevan muita parempi, sillä keskittyminen meluisassa ympäristössä tulee helpommaksi. Musiikkikasvatuksessa yksilö- ja yhteissoittotehtävät voidaan sovittaa helposti erilaisten oppijoiden valmiuksen mukaisesti (Kaikkonen & Laes, 2013).

Musiikissa tärkeää on lapsen kokemus osallisuudesta: kuulun joukkoon, tulen kuulluksi ja nähdyksi omana itsenäni ja olen tärkeä (Jordan-Kilkki & Pruuki, 2013). Lapsi oppii pääasiassa jäljittelemällä, jolloin aikuisten ja ikätoverien mallit ohjaavat lauluskeemojen muotoutumista (Fredrikson, 2009, s. 132). Oman näkemyksen mukaan lapset ovat lähteneet paremmin mukaan soittamaan tai laulamaan, jos aikuinenkin on ollut toiminnassa aktiivisesti mukana. Luova yhteismusisointi tai musiikkiliikunta moniaistisina toimina kehittävät monipuolisesti lapsen vuorovaikutuksellisiin suhteisiin liittyviä taitoja (Ruokonen, 2009, s. 28). Ryhmäkohtaisten musiikillisten tilanteiden lisäksi päiväkodin yhteisillä lauluhetkillä saadaan tuntee yhteisöllisyyttä (Ruokonen, 2009, s. 25). Louhivuoren (2009) mukaan musiikki auttaa sosiaalisten suhteiden syntymisessä. Louhivuoren mukaan musiikki pohjimmiltaan on vuorovaikutusta ja sosiaalista toimintaa (Louhivuori, 2009, s. 16)

Fredriksonin (2009) mukaan musiikillinen kanssakäyminen selvästi tukee lapsen kehitystä. Marjasen mukaan varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea musiikillisesti (Marjanen, 2009a). Fredriksonin (2009) mukaan varhaisiän musiikkikasvattajien haasteena on säilyttää musisoinnin ilo ja luovuus niinä vuosina, jotka edeltävät varsinaista formaalia opetusta (Fredrikson, 2009, s. 135). Voidaan valita opetusmenetelmiä, joiden avulla on yhteistoiminnallisuus kehittyy leikinomaisen musiikillisen työskentelyn kautta, ja missä lapsi voi kokea jakamisen, ilon ja ylpeyden tunteita (Partti, Westerlund & Björk, 2013).

Ruokosen (2011) mukaan musiikin tulisi kuulua luontevasti varhaiskasvatuksessa olevan lapsen jokaiseen päivään. Lauluilla ja leikeillä luodaan yhteisöllisiä hetkiä ja laulaminen tarjoaa luonnollisen kanavan lapsen itseilmaisulle ja esiintymishalulle (Ruokonen, 2011). Mielestäni musiikillisissa yhteisöllisissä hetkissä vuorovaikutuksen kehittymiseen on parhaimmat mahdol-

lisuudet. Louhivuoren (2009 s. 16) mukaan erityisesti ryhmäopetuksessa mukana olleet musiikkikasvattajat ovat käytännön työn yhteydessä huomanneet musiikin sosiaalistavan vaikutuksen. Tsao & Sung (2014) totesivat monen tutkijan havainneen vertaisyhteisöihin liittyvän sosiaalisen osaamisen korreloivan vahvasti jatkuvaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen ikäisten kanssa ja pitkäaikaiseen sosiaaliseen sopeutumiseen.

Yhteenveto ja pohdinta

Ukkola–Voutin (2017, s. 242) sanoja lainaten ”jokainen hyötyy musiikista, oli se sitten laulamista, soittamista tai kuuntelemista. Hyödyn saamiseen ei tarvita erityisiä musiikillisia kykyjä.”. Tutkielman tulosten mukaan musiikki vaikuttaa erityislaatuisesti vuorovaikutustaitojen kehittymiseen, ja musiikin avulla lasta voidaan tukea vuorovaikutuksessa. Musiikin avulla voidaan viestiä sekä verbaalasti että nonverbaalasti. Tutkielma osoitti, että lapset tulkitsevat tilanteita kokonaisvaltaisesti, joten sekä kasvattajan käyttämä kieli että nonverbaalit viestinnän tavat, kuten äänensävy ja kehonkieli, vaikuttavat siihen, miten lapsi kokee vuorovaikutustilanteet. Tutkielman tulosten mukaan musiikki on myös vuorovaikutusta, ja musiikilla on useita samankaltaisia piirteitä kuin puhuttavalla kielellä. Sen vuoksi myös musiikkiin keskittyminen varhaiskasvatuksessa on perusteltua. Moninaistunut maailmammekin korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen merkitystä (OPH, 2018, s. 25).

Tutkielma osoitti, että lapsen kehitysvaiheiden tuntemus muodostaa musiikkitoiminnan suunnittelun ja käytännön työn perustan. Varhaiskasvattaja tuntee lapset ja heidän kehitysvaiheensa, ja suunnittelee sellaista musiikkitoimintaa, joka tukee lasten vuorovaikutustaitoja. Tutkielman tulosten mukaan kasvattajien vastuu vuorovaikutuksen edistäjänä on merkittävä. Varhaiskasvattaja havainnoi tilanteita joka päivä, ja huomaa tilanteet, joissa lapsi tarvitsee tukea. Mitä enemmän varhaiskasvatuksen opettajalla on henkilökohtaisessa ’materiaalipankissaan’ materiaalia erilaisten suunniteltujen tai spontaanien musiikkihetkien varalle, sitä enemmän hän pystyy musiikkitoimintaa varhaiskasvatuksessa järjestämään. Varhaiskasvattajista moni saattaa ajatella, että musiikkihetkistä täytyy luoda jollain tapaa oikeanlaisia, hyviä ja että ne vaativat paljon suunnittelua. Varhaiskasvatuksessa toimintaa eriytetään ottaen huomioon lapset yksilöinä ja lasten kehitysvaiheet tuntien. Niin kuin muussakin toiminnassa, musiikkitoiminnassakin oppiminen tapahtuu laaja-alaisesti.

Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä (OPH, 2018, s. 22). Tutkielman tulosten mukaan vuorovaikutustaitojen kehittymistä tapahtuu merkittävästi vertaissuhteissa ikäisten kanssa. Tämän lisäksi tutkielman tulosten mukaan musiikilla on merkittäviä vaikutuksia kognitiivisiin toimintoihin ja tunnetilojen säätelyyn, ja musiikki antaa välineitä omien ja toisten tunteiden ymmärtämiseen ja empatiaan. Musiikin avulla tunteita kannustetaan ja rohkaistaan näyttämään, ja se on jopa helpompaa musiikissa.

Tutkielman tulosten mukaan päivittäinen vuorovaikutus ikäisten kanssa yhdistettynä päivittäiseen musiikkitoimintaan ja yhteisiin musiikkihetkiin edistää monipuolisesti lapsen kasvua ja kehitystä. On hyvin tärkeää sisällyttää musiikkia varhaiskasvatuksen päivittäiseen arkeen monipuolisesti, sillä kuten tutkielman tulosten mukaan lapsena saadut musiikkikokemukset ja erityisesti varhaiskasvatuksen musiikkitoiminta ovat perusta lapsen kasvulle ja kehitykselle, ja myös musiikilliselle kasvuprosessille. Kun musiikkitoimintaa sisällytetään spontaanisti esimerkiksi pukemishetkiin, lapsi voi oppia pukemiseen liittyvän laulun avulla omatoimisesti pukemaan ulkoiluvaatteet tai rauhoittua pukemishetkissä, jossa tavallisesti tapana on riehaantua, rauhoittavan musiikin avulla. Musiikki voi toimia helpottavana tekijänä esimerkiksi siirtymätilanteissa tai odotustilanteissa, joissa musiikin avulla lapsi saadaan yhteistyöhön ja huomio muualle ei-toivotusta toiminnasta (Ruokonen, 2009, s. 29).

Musiikkitoimintaan päiväkodissa liittyy olennaisesti siellä olevat soittimet. Lapset ovat innokkaita soitinten kokeilijoita, mutta oman näkemykseni mukaan soittimet usein ovat suljettujen ovien takana odottamassa suunniteltua musiikkitoimintaa. Tämä voi johtua siitäkin, että päiväkodin arki on yleisesti hektistä ja meluisaa, joten soittimet toisivat arkeen entistä enemmän hälyä ja vaikeuksia keskittyä leikkiin. Spontaania musisoimista saattaisi ilmetä useammin, mikäli soittimet olisivat tilassa esillä niin, että niitä voi esimerkiksi ottaa mukaan leikkiin. Tähän liittyy tietysti se, että lapsia pitää ohjeistaa soitinten oikeanlaiseen käyttöön, sillä ne ovat myös kalliita; toki soittimista pyritään tekemään kestäviä, mutta soitinta kunnioittava käyttö on investointia tulevaisuuteen – Lapsi oppii kunnioittamaan esinettä ja sen vastuullista käyttötapaa. Saattaisi jopa käydä niin, että lapsi yhdessä kaverinsa kanssa ottaisi soittimet käsiinsä, alkaisivat soittaa ja laulaa ja olisivat näin keskenään vuorovaikutuksessa – tai että he innostuisivat soittamisesta ja siitä tulisi joskus harrastus.

6.1 Eettisyys, luotettavuus ja jatkotutkimusideat

Oma positioni tutkittavaan ilmiöön on ollut neutraali ja olen pyrkinyt tarkastelemaan aihetta objektiivisesti. Työni luotettavuuden takaan sillä, että valitsen lähteet kriittisesti ja kunnioitan kirjoittajan ajatuksia enkä lähde muuttamaan mitään käsitettä tai ajatusta, vaan tarkastelen aihettani neutraalista näkökulmasta. Myös lähdeviitteiden laittaminen on tärkeää, koska sillä osoitan kunnioituksen kirjoittajan työhön.

Mitä enemmän olen perehtynyt lähdekirjallisuuteen, sitä enemmän aihe on alkanut kiinnostaa minua. Koen, että ymmärrän nyt paremmin, miten musiikki vaikuttaa lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Sain tämän lisäksi valtavasti lisätietoa, miten lapsen vuorovaikutustaitojen sekä musiikillisten taitojen kehitys etenee. Halu lähteä tutkimaan aihetta enemmän, on kasvanut ja haluaisin syventyä tutkimaan esimerkiksi millä tavoin vuorovaikutustaitoja kehittävä musiikki toteutuu päiväkodeissa esimerkiksi jossain tietyssä ikäryhmässä. Voisin tutkia myös sitä, millä tavalla, ja millä välineillä vuorovaikutusta tukevaa musiikkitoimintaa voitaisiin järjestää niin että se tukisi kehitystä nykyistäkin enemmän.

Knopfin (2006, s. 127) mukaan kirjallisuuskatsaus voi antaa uusia ideoita, mitä käyttää omassa jatkotutkimuksessani. Tämä tutkielma saattaa auttaa minua löytämään jonkun tutkimuksellisen kuilun, joka soveltuu pro-gradututkielmani aiheeksi. Voisin esimerkiksi lähteä laajentamaan kandidaatintutkielmani aiheen tietämystäni spesifimmästä näkökulmasta. Yksi vaihtoehto olisi tutkia aihetta empiirisesti menemällä päiväkotiin havainnoimaan ja keräämällä aineistoa haastatteluin, nauhoittaen tai kirjallisesti aineistoa keräten.

Lähteet

- Ahonen, L. (2017). *Haastavat kasvatustilanteet: Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus. [E-kirja]. Viitattu 25.1.2021.
- Cross, I. & Tolbert, E. (2016). Music and meaning. Teoksessa Hallam, S., Cross, I. & Thaut, M. *The oxford handbook of music psychology*. (Second edition.). Oxford: Oxford University Press. [E-kirja]. Viitattu 28.1.2021.
- Elliott, D. J. & Silverman, M. (2012). Why music matters: Philosophical and cultural foundations. Teoksessa MacDonald, R. A. R., Kreutz, G. & Mitchell, L. *Music, health and well-being*. Oxford: Oxford University Press. [E-kirja]. Viitattu 29.1.2021.
- Fredrikson, M. (2009). Alle kolmevuotiaan musiikilliset kontekstit. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Suomen Musiikkikasvatusseura – FiSME r.y.
- Huhtinen-Hildén, L. (2013). Kanssakulkijana musiikin alkupoluilla. Teoksessa Juntunen, M-L., Nikkanen, H.M. & Westerlund, H. (toim.) *Musiikkikasvattaja: Kohti reflektiivistä käytäntöä*. (s. 137). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huotilainen, M. (2011). Musiikki ja aivot. Aivotutkimus tunnistaa musiikin erityisen merkityksen ihmiselle. Teoksessa Lilja-Viherlampi, L-M. (toim.) *Ihminen ja musiikki: Musiikillisen vuorovaikutuksen ulottuvuuksia*. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Ilomäki, L. & Holkkola, M. (2013). Musiikin perusteet ja muuttuva oppimiskäsitys. Teoksessa Juntunen, M-L., Nikkanen, H. M. & Westerlund, H. (toim.) *Musiikkikasvattaja: Kohti reflektiivistä käytäntöä*. (s. 210). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jordan-Kilkki, P. & Pruuki, L. (2013). Miten tehdä tilaa kohtaamiselle? Dialoginen työskentelyote opettajan työssä. Teoksessa Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E. & Viitasalo-Korolainen, E. *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa* s. 19-26. [Helsinki]: Opetushallitus.
- Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E. & Viitasalo-Korolainen, E. (2013). Johdanto. Teoksessa Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E. & Viitasalo-Korolainen, E. *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. [Helsinki]: Opetushallitus.
- Kaikkonen, M. & Laes, T. (2013). 7 Musiikkikasvattaja inklusion ja tasa-arvoisen oppimisen edistäjänä. Teoksessa Juntunen, M-L., Nikkanen, H.M. & Westerlund, H. (toim.) *Musiikkikasvattaja: Kohti reflektiivistä käytäntöä*. (s. 111, 113). Jyväskylä: PS-kustannus.

- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. (2013). *Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon*. Teoksessa *Hoitotiede* 2013, 25 (4), 291-301.
- Korkeamäki, R-L. (2011). Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristöissä. Teoksessa Nurmi-laakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.). *Lapsi ja kieli: Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu osoitteesta <https://kari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Knopf, J. W. (2016). *Doing a literature review*. Calhoun: The NPS Institutional Archive. Haettu osoitteesta <https://core.ac.uk/download/pdf/81222467.pdf>
- Laaksonen, V. (2010). *Lasten vuorovaikutustaidot tutkimuksen kohteena*. Prologi. Puheviestinnän vuosikirja 2010, 6-24.
- Lehtinen, E., Vauras, M. & Lerkkanen, M. (2016). *Kasvatuspsykologia* (3., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus. [E-kirja]. Viitattu 13.1.2021.
- Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. (2017a). Musiikki ja me. Teoksessa Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. (toim.) *Musiikki varhaiskasvatuksessa -käsikirja* s. 19-24. Helsinki: Classicus.
- Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. (2017b). Lapsi ja musiikki. Teoksessa Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. (toim.) *Musiikki varhaiskasvatuksessa -käsikirja* s. 18-95. Helsinki: Classicus.
- Louhivuori, J. (2009). Näkökulmia musiikkikasvatuksen merkityksiin. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.). *Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Suomen Musiikkikasvatusseura FiSME r.y.
- Marjanen, K. (2009a). Musiikinsuunnittelu varhaisiän musiikinopetuksen näkökulmasta. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.). *Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Suomen musiikkikasvatusseura – FiSME ry.
- Marjanen, K. (2009b). *The belly-button chord: Connections of pre- and postnatal music education with early mother-child interaction*. (Väitöskirja). Jyväskylä: University of Jyväskylä: distributor: University Library of Jyväskylä. Haettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/22602/9789513937690.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Opetushallitus. (2014). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1*. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

- Opetushallitus. (2017). *Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa: Tilannekarttoitus*. Jyväskylä: Grano Oy. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf
- Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Määräykset ja ohjeet 2018:3:a. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Paananen, P. (2009). Musiikillinen kyky, kehitysvaiheet ja yksilöllisyys. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevää, L. (toim.) *Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Suomen musiikkikasvatusseura – FiSME ry.
- Paavola-Ruotsalainen, L. & Rantalainen, K. (2020). Varhaiset vuorovaikutustaidot. Teoksessa Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. (toim.) *Lapsen kielenkehitys – Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Partti, H., Westerlund, H. & Björk, C. (2013). 4 Oppimiskäsitykset reflektiivisen musiikkikasvattajan toiminnan ohjaajina. Teoksessa Juntunen, M-L., Nikkanen, H. M. & Westerlund, H. (toim.) *Musiikkikasvattaja: Kohti reflektiivistä käytäntöä*. (s. 61, 67). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pusa, T. (2009). Taide kestää elämän – Taiteen terapeuttisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80314/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. (2019). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa: Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Julkaisu 15:2019. Helsinki: Kansallisen koulutuksen arviointikeskus. Haettu osoitteesta karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf
- Ruismäki, H. & Juvonen, A. (2011). *Searching for a better life through arts and skills: Research results, visions and conclusions*. Helsinki: University of Helsinki. Haettu osoitteesta helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28076/Searching_for_a_better_life.pdf?sequence=2
- Ruokonen, I. (2009). Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu

- osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80314/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ruokonen, I. & Rusanen, S. (2009). Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*, Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80314/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ruokonen, I. (2011). Musiikin monet kielet. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) *Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu osoitteesta [julkari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus?: Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasa: Vaasan yliopisto. Haettu osoitteesta https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Saarikallio, S. (2013). Musiikki on kokemuslaji. Teoksessa Jordan-Kilkkä, P., Kauppinen, E. & Viitasalo-Korolainen, E. *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Helsinki: Opetushallitus.
- Sinkkonen, J. (2009). Musiikki: Yhtä aikaa yksilöllistä ja jaettua. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen P. & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Suomen Musiikkikasvatusseura FiSME r.y.
- Suomi, H. & Ruismäki, H. (2020). *Jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen musiikkikasvatukseen* s. 69-72. *Kasvatus-lehti*, 1/2020.
- Tsao, L-L. & Sung, J. (2014). Interaction interventions for young children with disabilities. Teoksessa Nwokah, E., Sutterby, J. A. & Cox, M. *Early childhood and special education* (First edition.). Bingley, England: Emerald.
- Ukkola-Vuoti, L. (2017). *Musikaaliset geenit: hyvinvointia musiikista*. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Varhaiskasvatuslaki (540/2018). Haettu osoitteesta [finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540](https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540)